

CHP YÖNETİMİNDE LAİKLİKTE SAPMA VE ANTI-KOMÜNİZM

28 Nisan 2022

Yıldırım Koç

LAİKLİKTE TAVİZ

Kemalist Devrim'in temel unsurlarından biri, "en hakiki yol göstericinin bilim olması" ve insanların din adamlarının kulluğundan kurtulup özgür yurttaşlara dönüşmesiydi. Bu amaçla, medreseler ile tekke ve zaviyeler kapatılmış, cemaat ve tarikat gibi yapılanmalar yasaklanmış, ezan Türkçeleştirilmiş, Türkçe Kur'anı Kerim'in camilerde okunmasına başlanmıştı.

1947 yılı Temmuz ayında, Reşat Şemsettin Sırer'in milli eğitim bakanlığı döneminde, Bakanlık'tan izin alınarak din bilgileri dersanelerinin açılmasına izin verildi. (Şerafettin Turan, **Türk Devrim Tarihi, Çağdaşlık Yolunda Yeni Türkiye, 10 Kasım 1938 – 14 Mayıs 1950**, Bilgi Yay., Ankara, 1999, s.104) Ardından, dersanelere öğretmen yetiştirmek veya imam ve hatip olacaklar için din seminerleri açılması kararlaştırıldı. 1947 yılında toplanan CHP Kurultayı, imam-hatip okulları ile İlahiyat Fakültesi'nin yeniden açılması yolunda ilke kararı aldı. (Turan,1999;107) Bu çizgiye kararlı bir şekilde karşı çıkan kişi, Behçet Kemal Çağlar oldu. 15 Ocak 1949 tarihinde Ankara ve İstanbul'da "imam-hatip kursu" açıldı. 4 Haziran 1949 tarihinde kabul edilen bir düzenlemeyle Ankara Üniversitesi'ne bağlı İlahiyat Fakültesi kuruldu.

1949 yılında tekke ve zaviyelerin kapatılması ile dinsel unvanların kullanılmasını yasaklayan kanunda değişiklik yapılarak, cezalar indirildi. Ayrıca, Osmanlı hanedanından olup, o aile ile evlilik bağı kalmayanların yurda dönmelerine izin verildi (Turan,1999;266)

1 Mart 1950 tarihinde kabul edilen düzenlemeyle, "Türk büyüklerine ait olan veya yüksek sanat değerini haiz bulunan türbeler, Milli Eğitim Bakanlığının müsaadesiyle halkın ziyaretine" açılabilirdi. İlk aşamada da 20 türbeye bu izin verildi. (Turan,1999;117)

"BAĞIMSIZLIKÇI SOSYALİZM" DEN ANTI-KOMÜNİZME SAVRULUŞ

Atatürk'ün TKP'li komünistlere karşı tavrında belirleyici unsur, onların Sovyetler Birliği'ne bağımlılığı idi. Atatürk, sosyalistliğe veya komünistliğe karşı çıkmıyordu; karşı çıktığı, bazı komünistlerin Sovyetler Birliği'ne olan bağımlılığıydı.

Sovyetler Birliği'nin kontrolündeki TKP'nin 1943 yılından itibaren yeniden başlattığı gizli çalışmalar ve Sovyetler Birliğinin 1945 yılındaki talepleri sonrasında 1945 yılından itibaren uygulanan politika ise sosyalizm ve komünizm düşmanlığı oldu.

Atatürk'ün bu konudaki tavrı çok açıktı.

Kurtuluş Savaşı sürerken Anadolu'da 1920 yılının yaz başlarında Türkiye Komünist Fırkası olarak bilinen gizli bir örgüt oluşturuldu. Ankara ve Eskişehir'de örgütlenen bu gizli yapılanmanın başını Sovyet Rusya temsilcisi Şerif Manatof çekiyordu. Bu gizli örgüt, 7 Aralık 1920 tarihinde gerekli yasal gerekleri yerine getirerek Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası (THİF) adıyla legale çıktı. Ancak 1921 yılı Ocak ayında Çerkez Ethem ayaklanması sırasında, THİF yöneticileri tutuklandı. 4 Ekim 1920 tarihinde Ankara'ya gelen Sovyet maslahatgüzarı Upmal Angarski, 24 Ocak 1921 günü Mustafa Kemal Paşa ile uzun bir görüşme yaptı. Sertçe geçen görüşmeye ilişkin Sovyet Rusya temsilcileri tarafından tutulan tutanaklara göre, Mustafa Kemal Paşa'nın bu konulardaki görüşleri aşağıda sunulmaktadır (ATABE-10, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2003;317-328):

"Burada kimseyi komünist olduğundan dolayı tutuklamıyorlar. Bütün tutuklamalar diğer suçlardan dolayı gerçekleştirilmiştir. (...) Biz, mücadeleyi başlatırken, halkı açık, net ve herkes için anlaşılır olan tek bir fikir etrafında topladık. Bu, milli bağımsızlık fikriydi. Şu anda Anadolu hükümetinin başka bir amacı yoktur." (ATABE-10,s.323)

"Şahsi olarak ben ve yoldaşımdan birçoğu komünizmin taraftarıyız, ama hal ve şartlar, bizim bu konuda susmamızı gerektiriyor. Eğer ben, yarın komünist olduğumu açıklasam benim

tesirimden eser kalmaz. (...) Rus komünistlerine karşı bir hareket yok. Sadece açık olarak Türkiye'nin dahili işlerine açıkça karışan Rus komünistlerine ve onların bazı partileri ile teşkilatlarına karşı bir hareket var. Anlamak gerekir ki, komünizm bile Türkiye'de bizim işimizdir. Hiçbir ülke, önümüze komünist olmamız için şartlar süremez. Bu bizim hakkımız." (ATABE-10,s.324)

"Komünizm meselesi Türk halkı tarafından çözülmeli. Lenin ve Çiçerin resmi olarak, Radek ise özel görüşmelerimizde, komünizmin Türkiye'de her şeyden önce bu ülkenin evlatlarının işi olduğu görüşümüzü tamamen doğruluyorlar. Başka kuvvetlerin dahili işlere her müdahalesi ve her inkılap aşılama girişimi, mutlaka mukavemetle karşılaşacaktır ve galeyana neden olacaktır." (s.324)

"Yeni kurulan komünist teşkilatların hepsinin engellenmesiyle ilgili bir talimat olduğunu duymadım. Talimat, sadece gizli çalışan teşkilatlara yöneliktir. Resmi olarak tanınan fırkalar arasında bulunan teşkilatlar, var olma hakkına sahiptir." (ATABE-10,s.325)

"Şimdiki karışıklığı komünizme karşı tepki olarak değerlendirmek yanlıştır. Zira TKF'ye karşı bir saldırı yoktur. Bu, THİF'nin başında duran insanları ve onların dayatmaya çalıştıkları ithal komünizmini hedef alan bir cereyandır. Türkiye'de, diğer ülkelere katiben benzemeyen, ülkemizin şartlarına ve özelliklerine uyan özel bir komünizme ihtiyaç vardır." (ATABE-10,s.327)

Mustafa Kemal Paşa, kendi kontrolü altında kurulan Türkiye Komünist Fırkası'na ilişkin olarak da şu değerlendirmeyi yapıyordu: "TKF, yabancıların vaat ettikleri ithal komünizme karşı mücadele etmek, ayrıca ülkemizin özel şartlarına uygun olarak, komünizm görüşlerini ilmi esaslara dayanarak yayabilmek gayesiyle kurulmuştu." (ATABE-10,s.327)

Mustafa Kemal Paşa görüşmeyi sona erdirirken de şunları söyledi: "Daha okul sırasında hapisaneyeye düşmüş ve yıllarca sürgünlerde dolaşmış bir inkılapçı olarak eminim ki, Rusya ve Türkiye arasındaki ittifak insanlığı kurtaracaktır ve komünizm fikri er geç muzaffer olacaktır." (ATABE-10,s.328)

Türkiye Komünist Partisi, Komünist Enternasyonal'in aldığı karar ve verdiği talimat doğrultusunda, 1937-1943 döneminde faaliyetlerini durdurmuştu. Ancak TKP 1943 yılında, Sovyetler Birliği'nin Stalingrad zaferi sonrasında yeniden faaliyete geçirildi. Bu gelişmeleri yakından izleyen devlet de, özellikle Sovyetler Birliği'nin Türkiye'den talepleri sonrasında, legal sosyalist hareketlere karşı da sert tavır almaya başladı. 4 Aralık 1945 günü Tan gazetesi basıldı ve tahrip edildi. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi öğretim üyelerinden Doç.Behice Boran, Doç.Pertev Naili Boratav, Doç.Niyazi Berkes ve Dr.Mediha Berkes 15 Aralık 1945 günü Bakanlık emrine alındı. Danıştay 26 Mart 1946 günü bu kararı iptal etti. Öğretim üyelerinin üniversiteye dönmesi üzerine, bazı gençler kanundışı protestolara ve eylemlere başvurdu.

16 Aralık 1946 tarihinde İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı, legal olarak kurulmuş bulunan Türkiye Sosyalist Partisi, Türkiye Emekçi ve Köylü Sosyalist Partisi, bu örgütlerle bağlantılı sendikalar ve yayın organlarını kapattı. 1948 yılında Sabahattin Ali öldürüldü. 1944 ve 1946 yıllarında TKP tevkifatları yaşandı.

DİĞER KONULARDA GERİYE GİDİŞ

Kemalist Devrim'in en son atılımlarından biri olan ve 11 Haziran 1945 tarihinde kabul edilen Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu, bu gelişmeler sonrasında, büyük toprak sahiplerinin arazilerinin topraksız köylüye dağıtılmasını sağlayacak biçimde uygulanmadı; hazine arazilerinin dağıtılmasının bir aracı haline getirildi.

Türk aydınlanmasının en önemli araçlarından biri olarak oluşturulan köy enstitüleri de 1946 yılından itibaren tasfiye sürecine sokuldu. 21 Eylül 1946 tarihinde İsmail Hakkı Tonguç, İlköğretim Genel Müdürlüğü görevinden alındı. Tonguç, bir süre sonra, bir ortaokulda resim öğretmenliğine atandı. Köy enstitülerinin başarısında rolü olan kadroların çok büyük bölümü görevlerinden alındı.

1947 yılında yapılan yasa değişikliğiyle de köy enstitülerinin yapısı değiştirildi. Ayrıca Hasanoğlan'daki Yüksek Köy Enstitüsü ve bütün eğitmen kursları kapatıldı. (Turan,1999;49)

SONUÇ

Türkiye, 1923-1945 döneminde devletçilik ve halkçılık temelinde bağımsız bir Türkiye Cumhuriyeti'nin inşası sürecini yaşadı. Sermayedar sınıfın büyük çoğunluğunun Kurtuluş Savaşı yıllarında emperyalist güçler ve Yunan devletiyle işbirliği yapan etnik azınlıklardan olduğu koşullarda, bağımsız bir devlet ancak devletçilik ve halkçılık temelinde kurulabilir ve varlığını sürdürebilirdi. Sermayedar sınıfın büyük çoğunluğunun işbirlikçi niteliğinin 1923-1945 döneminde de devam etmesi, devletçi ve halkçı uygulamaları pekiştirdi.

Ancak Atatürk'ün vefatı, 1945 yılından itibaren Sovyetler Birliği'nin Türkiye'ye yönelik saldırgan çizgisi, Halkevleri, halkodaları ve köy enstitüleri girişimlerine rağmen halkın büyük çoğunluğunun aydınlanma sürecinde yeterli düzeyde eğitilmemiş olması ve benzeri nedenlere bağlı olarak, Cumhuriyet Halk Partisi ve Türkiye, Atatürk'ün oluşturduğu ve mevcut imkanlar çerçevesinde önemli ölçüde uyguladığı ilerici çizgiden ayrıldı.

Cumhuriyet Halk Partisi, Demokrat Parti'nin iktidarda bulunduğu 1950-1960 döneminde de bu politikasını sürdürdü. Türkiye'nin emperyalist güçlere askeri, ekonomik ve siyasi bağımlılığını daha da artırıcı girişimler (NATO'ya girme, Türkiye'de çok sayıda ABD üs ve tesisinin kurulması, Kore'ye asker gönderilmesi, yabancı sermayenin teşviki, vb.), Atatürk'ün devletçilik anlayışının terk edilmesinden sonra ekonomide sermayedar sınıfın ve yabancı şirketlerin etkisinin artırılması, laiklik karşıtı gelişmeler (ezanın arapça yapılması, tarikat ve cemaatlerin önünün açılması, medreselerin faaliyete geçmesi, vb.), toprak ağalarının, şeyhlerin ve aşiret reislerinin gücünün artması gibi konularda Demokrat Parti'nin uyguladığı politikalar karşısında bir tepki göstermedi.

Kabaca 1946-1973 döneminde kapitalizmin Altın Çağı yaşandı. Soğuk Savaş ise 1946 yılından 1985 ve hatta 1991 yılına kadar sürdü. Türkiye, Soğuk Savaş yıllarında NATO'nun güney doğu kanadında çok önemli bir müttefikti. Bu gelişmeler, Türkiye'de köylülüğün, nicel olarak gelişmekte olan işçi sınıfının ve esnaf-sanatkarın hayat standardında önemli yükselmeler sağladı. Marshall yardımı ile gelen iş makineleriyle hızla yol yapımından antibiyotiklere, DDT'den margarine kadar birçok yenilik yaşandı. 1946 sonrasında, emperyalizme bağımlılık sayesinde halka sağlanan kısa vadeli çıkarlar, Atatürk'ün Türkiye'ye özgü sosyalizm anlayış ve uygulamalarının köklü ve kalıcı kazanımlarının önüne geçti. Atatürk'ün "yukarıdan aşağıya" uyguladığı sosyalizm modeli, emperyalizmin saldırısına direnemedi. Türkiye çok büyük bir fırsatı kaçırdı. Şimdi bu fırsatı yeniden yakalamaya çalışıyoruz.